

ПРОБЛЕМА ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ В ЄС

Вивчення різних аспектів функціонування Європейського Союзу має важливе значення для України, яка послідовно змінює державну політику на шляху до євроінтеграції.

Європейський Союз є міждержавним утворенням, що має унікальну політико-правову природу, яка впливає на порядок формування та діяльності органів ЄС, зумовлює особливості ухвалення ними рішень, що відрізняються залежно від сфери співробітництва.

Концепція «дефіциту демократії» використовується при констатації положення про те, що Європейський Союз і його органи є недостатньо демократичними та в недостатній мірі враховують інтереси громадян.

Вперше цей термін вжив Д. Маркуанд наприкінці 1970-х років для того, щоб відзначити слабкість демократичних механізмів у функціонуванні Європейського Союзу. Згодом цю проблему часто зачіпали в процесі підготовки Амстердамського, Ніццького, Лісабонського та інших договорів у контексті розширення повноважень Європейського Парламенту.

На думку критиків, основними вадами демократії в Євросоюзі є:

- небезпека «тиранії більшості», оскільки утворені в ЄС інституції змушують держав-членів всупереч власним інтересам приймати волю євроінтеграторів з Брюсселю, які нав'язують свої закони;
- брак «демократичної легітимності», оскільки контроль за інституціями ЄС з боку європейської громадськості – надзвичайно слабкий і неефективний;
- віддаленість організацій від окремих громадян, оскільки лише Європейський Парламент – обирається безпосередньо громадянами [2, с. 130].

Слід зазначити, що на даний час в ЄС відсутній документ, в якому були б закріплені єдині для всієї Європи принципи демократії, а щодо власне розуміння дефіциту демократії в науковій літературі існують два підходи: інституціональний та соціокультурний.

Прихильники першого наголошують на тому, що нестача демократії на рівні Європейського Союзу виникає через слабкі повноваження Європейського Парламенту. З федералістської точки зору, дефіцит демократії є дефіцитом повноцінного парламенту, який проявляється в слабших повноваженнях Європарламенту порівняно з Радою та Єврокомісією і у

відсутності його безпосереднього впливу на діяльність останньої. І хоча, згідно з Лісабонським договором, за процедурою спільного прийняття рішень приймають близько 95% рішень, залишаються сфери, в яких Парламент або позбавлений впливу взагалі, або його вплив фактично обмежується лише правом вето.

Прибічники соціокультурного підходу зазначають, що політична система, з інституційної точки зору, може відповідати всім формальним стандартам демократії, зберігаючи при цьому дефіцит демократичної легітимності. Відбувається це внаслідок того, що демократичне управління залежить від рівня інтегрованості суспільства та відчуття політичної спільності серед громадян. Демократія в Європейському Союзі не може нормально функціонувати за умови відсутності політичної нації на європейському рівні. Зрозуміло, що в Європейському Союзі не може утворитися єдиний народ, але можна сказати про перспективи формування «союзної нації», яка зможе забезпечити легітимне формування влади на загальноєвропейському рівні [1].

Першим кроком до вирішення цієї проблеми став прийнятий у 2007 році Лісабонський договір. Він ввів певні новели щодо посилення та зміцнення демократії в ЄС. Основними з них є:

- посилення ролі Європарламенту, який прямо обирається громадянами та наділений більш широкими повноваженнями;
- залучення національних парламентів до роботи ЄС, з метою реалізації принципу субсидіарності;
- гарантування прав людини та громадянських свобод, в силу того, що Хартія фундаментальних прав стала юридично зобов'язуючим документом та набула однакового правового статусу з договорами ЄС;
- запровадження права на громадянську ініціативу – щонайменше один мільйон громадян, які є громадянами значної кількості держав-членів, можуть запропонувати Єврокомісії в межах її повноважень висунути будь-яку належну пропозицію з питань, щодо яких, на їхню думку, слід ухвалити правовий акт Союзу на виконання Договорів [4].
- чітка категоризація повноважень, внаслідок чого відносини між державами-членами стануть більш зрозумілими;
- можливість виходу держав-членів зі складу Союзу.

Таким чином, Лісабонський договір розширив повноваження Європарламенту, надав Хартії загальнообов'язкового характеру, зміцнив принцип верховенства права та передбачив можливість виходу держав із членства

в ЄС, посиливши тим самим демократичність Європейського Союзу, але дефіцит демократії, тобто недостатня участь громадян у процесі здійснення політики Європейського Союзу, брак демократичної легітимності інститутів ЄС, а також посилення впливу та повноважень європейської бюрократії, як специфічну проблему ЄС, у повній мірі він не вирішив [3].

Література:

1. Байковський П. Б. Інституційна та соціоструктурна складова проблеми «дефіциту демократії» в ЄС / П. Б. Байковський // Вісник Львівського університету: Сер.: Міжнародні відносини. – 04/2012. – Вип. 30. – С. 103–112.
2. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01; 12.00.11 / І. В. Яковюк. – Х., 2014. – 474 с.
3. Стрелков А. «Демократический дефицит» после Лиссабонского договора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.perspectivy.info/oikumena/europe/demokraticeskij_deficit_posle_lissabonskogo_dogovora_2010-04-09.htm
4. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / О. Я. Трагнюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування. – Х. : Право, 2011. – Вип. 22. – С. 86–95.

Науковий керівник: канд. юрид. наук, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого О. С. Калмикова

В. О. Гамаюнова¹

МИРНИ ЗАСОБИ ВИРШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ ЯК ЗАПОРУКА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Процеси євроінтеграції та глобалізації передбачають відкриття раніше замкнених, закритих систем, в тому числі й правових, взаємний обмін

¹ Студентка 4 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.